

Despre literatură, critică și profesie cu prof. univ. dr. Ștefan Avădanei

interviu realizat de Codruț ȘERBAN
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România

Domnule profesor, acum mai bine de 10 ani, în cadrul unor discuții purtate cu doctoranzii dumneavoastră, prezionați o decădere iminentă atât a actului predării, cât și a celui al receptării literaturii. În entuziasmul tinereții de atunci, ni se părea o perspectivă prea sumbră din partea unui om a cărui carieră a stat sub semnul literaturii. Vă mai mențineți punctul de vedere? Considerați că am ajuns în punctul în care interesul pentru literatură s-a stins?

Nu s-a stins, dar s-a limitat foarte mult; de altfel, ar trebui spus că tipul de efort intelectual și imaginație pe care îl presupune literatura s-a transferat în alte zone; tot ce este informație de un tip sau altul, începând de la buletinele de știri și până la filmele de groază, se bazează pe construcții literare. Ar mai trebui să spun și că dezvoltările din ultimii ani – ultimele decenii, mai curînd – din cercetările cognitive (foarte puternice în universitățile occidentale și incipiente în cele românești) au atras atenția, de pildă, că gîndirea umană este fundamental literară, fundamental narativă, adică gîndirea povestirii. Orice cercetare, în orice domeniu, de la științele exacte (altă discuție, fiindcă acestea, ca și celelalte – toate, de fapt – sînt științe umaniste, pe care, după aceea, le împărțim și clasificăm pe domenii) pînă la cele ale vieții și pămîntului, la economie și filosofie, se bazează pe gîndirea narativă. Prin urmare, literatura este peste tot, și toți predau acel fel de literatură care are la bază povestirea, narațiunea, povestea – cu alte cuvinte. Cînd spune unu plus unu este egal cu doi, matematicianul spune o poveste; cînd ne informează că omul a fost creat de Dumnezeu sau s-a născut din maimuță, biologul ne spune niște povestiri, poate chiar povești. Din oarecum marginală, gîndirea literară (aici o includ și pe cea poetică, iar gîndirea metaforică merită și ea o discuție separată) a devenit – sau devine, treptat – gîndirea fundamental umană. Poveste lungă, de altfel.

Care considerați că sunt principalele diferențe între modul în care literatura este înțeleasă și predată în universitățile din România prin comparație cu cele din vestul Europei sau din SUA? În ce măsură aceste diferențe contribuie la un succes, să-i spunem, al literaturii într-o cultură? Este literatura mai iubită în universitățile americane decât în cele românești?

O parte din răspuns se află mai sus; nu cred că este o problemă privind iubirea mai mult sau mai puțin a literaturii, cât, mai ales, a prezenței ei, după cum sugeram, în celelalte domenii (ale comunicării, dar nu numai). Se vede asta în discursurile politice sau socio-economice, în relațiile dintre oameni (controlate lingvistic și literar, adică narativ și metaforic), în felul în care aceștia se raportează la ei înșiși sau, mai concret, la felul în care sînt tratați scriitorii. Fiecare universitate americană care se respectă are un “writer in residence”, care primește un salariu mai mult decât onorabil fiindcă se află acolo, mai citește din cînd în cînd din opera sa, se mai întâlnește cu studenții și profesorii și, în mare, reprezintă un punct de atracție pentru viitorii studenți; adică, promovarea universității. Iar acestea spun suficient; aproape toți marii scriitori – și nu numai cei mari, am cunoscut și poeți, de pildă, mai puțin celebri, care dețineau astfel de poziții – au fost sau sînt „profesori în rezidență” – de la Robert Frost, la William Faulkner și toți ceilalți. Faulkner, întrebând și el despre „vastele” sale lecturi, a răspuns că el a citit – și citește tot timpul – două cărți: *Biblia* și Shakespeare; cred că ar fi de ajuns pentru orice filolog, întrucît știu absolvenți de Engleză care nu cunosc bine nici unul din aceste repere.

Același Faulkner care, în 1949, la câteva zile după primirea Premiului Nobel, le spunea studenților de la Sorbona: “the main difference between my country and your country is that we’re still adding stars to our flag...”

Nu știu de ce, dar ceva s-ar fi întîmplat, se pare, în 1949 și Faulkner a primit Nobelul în 1950 (voi verifica), cînd, iarăși am impresia, nu era în stare de ebrietate (așa fusese la primirea premiului și rostirea discursului – unul din cele mai impresionante de pînă atunci, dar care s-a dovedit astfel doar după publicare, pentru că la ceremonie nu s-a înțeles mai nimic), ci mai degrabă mahmur – dar, mă rog... Pentru americani, drapelul nu este un fel de glumă, cum se întîmplă în alte părți; el are, între altele (întîmplător?) treisprezece dungi, iar metafora lui Faulkner era – sau s-a dovedit – foarte realistă, ultimele două state fiind adăugate abia în 1959; numai că, probabil (frumusețea metaforei constă și în multitudinea interpretărilor), Faulkner avea în minte (ce o fi avut el în minte?) impetuoasa creștere a Statelor Unite în comparație cu aproape dezumflata Franță, mai ales după război și în continuare după aceea.

Domnule profesor, în 1964 erați student în anul I. Cum de v-a atras limba engleză și nu limba rusă? Dacă nu mă înșel, era primul an din perioada comunistă în care se studia limba

engleză în universitățile din România de după război. Câtă libertate era permisă în studierea limbii engleze? Cine erau profesorii dvs.? Cine erau tinerii care voiau să studieze engleza? În fond, ce așteptări aveți, studiind limba engleză? Sperați, poate pe urmele părinților dvs., să vină, totuși, americanii?

O serie întreagă de întrebări într-un singur paragraf, așa că, pierzându-mi în ultima vreme vreo douăzeci de milioane de neuroni și sinapse (așa se definește științific îmbătrânirea minții), voi încerca să nu le încurc. Am făcut opt ani de rusă, începând chiar din clasa a IV-a și nu cred că am de ce să îmi pară rău, căci rusa nu e de ici-colea, chit că orice limbă studiată înseamnă o nouă deschidere către universuri semnificante de multe ori tulburătoare (probabil că voi reveni). Oricum, în facultate, cel mai bun prieten al meu (și după aceea) a fost rusistul Ion Covaci, traducător de poezie rusă (Tsvetaeva, Ahmatova...), dar și de Dostoievski (era frate mai mic al lui Aurel Covaci). La Engleză am ajuns dintr-un fel de întâmplare, eu fiind pornit (terminasem liceul „real” din acea vreme, cu medii maxime la matematică, fizică, chimie) să intru la Chimie industrială (academiciana cu trei clase primare nu ajunsese încă pe scenă). Nu era primul, ci al doilea an de când se reînființase Engleza la Iași, iar profesorii/asistenții noștri erau adunați de peste tot și, cei mai mulți, învățau engleza odată cu noi, ceea ce era destul de interesant, iar unii, după ce au mai crescut, au ajuns profesori universitari și conducători de doctorat; sper că nu vreți exemple – pe care poate că le și cunoașteți, parțial. Nu cred că i-am așteptat pe americani și, nu peste mult timp, m-am dus eu la ei, ca profesor oaspete (la Cleveland State University, doi ani) și cercetător (la Yale, un an).

Cum a ajuns preparatorul sau asistentul universitar Ștefan Avădanei să lucreze cu spațiul american? I-a fost atribuit acest domeniu sau a fost o chestiune de alegere personală?

Prin anii șaptezeci am câștigat o bursă ACLS (American Council of Learned Societies) la Universitatea Yale, unde trebuia să mă întâlnesc cu anumiți profesori (pe care îi știam din lecturi) și trebuia să realizez un proiect de cercetare în domeniul americanisticii; nu am plecat, am returnat și biletele de avion, dar am rămas cu „americanitatea” în minte și, când s-a ivit ocazia, am început să predau cursuri în domeniu.

Cum îi vedeți pe tinerii de astăzi comparativ cu aceia din tinerețea dvs.? Azi poți studia limba și literatura engleză fără să ai sentimentul unei acțiuni subversive. Mai mult, fără să ai sentimentul că aparții unei elite. Mulți dintre tinerii de azi vorbesc aproape în mod natural engleza. Firește, nu toți devin studenți la Litere. Așadar, v-ați regăsi printre tinerii de astăzi?

Întrebarea îmi pare tendențioasă, după cele spuse la început; cum să-mi aduc eu aminte ce era cu mine acum cincizeci de ani (tocmai am sărbătorit acest

eveniment la Liceul Negruzzi și am rămas foarte trist – dacă mai era nevoie)? Studiarea englezei nu a avut niciodată caracter subversiv, iar chestia cu elitele este derutantă; ele au existat și există, dar mai mult implicit, în mințile celor care le recunosc în alții, nu explicit, formate din vreo doi-trei care se consideră că sînt elite și așteaptă și alte înscrieri – că amatori sînt destui. Pînă cînd voi fi convins că tinerii știu foarte bine engleza, aștept să văd niște traducători de filme/interviuri/emisiuni/cărți ... care să nu facă greșeli grosolane și care să nu „traducă” *fine*, sau *good* cu *beton* sau *marfă*. Așa că mai bine ar fi fost studenți la Litere, deși ...

La început a fost metafora, spuneți în titlul uneia dintre cărțile dvs. Este un titlu puternic, angajant. Credeți că, în viața noastră de azi cu azi, metafora poate ocupa un loc decisiv? Este metafora spațiul în care ființa noastră se poate împlini, fără să rămîna, așa cum pare în existența noastră cotidiană, periferică, insignifiantă?

Noi, cei de la Litere, dragă Domnule Codruț Șerban, știm foarte bine că metafora este omniprezentă în viața și gîndirea noastră, a tuturor, numai că în ultima vreme, odată cu cognitivității din mai toate universitățile occidentale, metafora a apărut ca fundamentală în înțelegerea mecanismelor cerebrale care stau la baza diferitelor tipuri de gîndire umană. De altfel, chestiunea este mult mai veche, întrucît acum vreo două mii trei sute de ani Aristotel atrăgea atenția că lucrul cel mai important (pentru un intelectual, nu numai pentru un scriitor) este să fie stăpînul metaforei. „Noua” metaforă este, simplificat, forțarea unei egalități între ceva cunoscut, apropiat, inteligibil și altceva îndepărtat, necunoscut, misterios, greu interpretabil, astfel încît și acesta din urmă să devină controlabil. Orice ecuație sau relație matematică este o metaforă: $1+1=2$ este, evident, o metaforă; materia, energia, spațiul, numărul, timpul ... sînt toate necunoscute care nu pot fi „apropiate” decît prin metafore. Nu întîmplător, prin 1990, R.S. Jones a scris o carte intitulată *Physics as Metaphor*, iar prin 2007, un Yuri I. Manin o alta despre *Mathematics as Metaphor*. Să nu ne mai mirăm așadar că istoricii caută metafore pentru „timp” (succesiunea și diferitele tipuri de memorie, individuală, colectivă, minerală, vegetală ...; vezi și o carte cu acest titlu a lui Umberto Eco), că filosofia ori este metaforă, ori este în metaforă (citat din Nietzsche), că tabelul periodic al elementelor este o serie de metafore ușor descifrabile, că relația maestru-discipol este metafora educaționiștilor, că necunoscutul ca realitate este metafora psihologilor (care, atunci cînd cred că au terminat cu stratul conștientului, împing necunoscutul în sub-conștient și apoi în inconștient), că mîna invizibilă a pieței (v. Adam Smith) este doar una din metaforele economiștilor, că juriștii se ocupă de drept și nedrept ca și cum ar fi legal și ilegal, că studiile politice sînt podidite de metafore, că biologii caută echivalențe lingvistic-conceptuale pentru greu definibilele „viață,” „forță” (vine poetul, Dylan Thomas și le vorbește despre forța care împinge floarea prin tija/lița verde)..., că harta este marea metaforă (nu

singura) a geografilor, că acest calculator, pe care îl folosesc acum, este metafora minții umane pentru informaticieni... Așadar, dacă mai sînt printre noi profesori care cred că metafora este o podoabă folosită de poeți și studiată de filologi, ar fi bine să o considere ca pe cel mai important instrument epistemologic în aproape toate întreprinderile umane legate de cunoaștere.

Rămânînd în zona metaforei și privind din perspectiva profesorului care și-a construit cariera din studiul spațiului american, care sunt, în opinia dumneavoastră, metaforele defînitorii ale americanității?

Cînd treci granița dintre o limbă și alta te miști pe parcursul unei metafore (necunoscutul abordat din perspectiva cunoscutului, într-un proces epistemologic ce nu mai trebuie accentuat, sper), care, în altă perspectivă, este forma concentrată a unei povestiri, iar povestirea (cognitivștilor amintiți) este baza gîndirii umane; fiecare acțiune sau activitate umană, fiecare zi trăită, fiecare curs sau seminar se bazează pe o povestire, poate chiar pe un basm (plecarea din cunoscut, de acasă, întîmpinarea unor greutăți – pădure deasă, riu învolburat, munți cu stînci care se bat cap în cap ... –, depășirea lor cu niște ajutoare – Ochilă, Gerilă, niște albine sau vreo pasăre măiastră, autoritățile din domeniu menționate în bibliografie ... – și cucerirea necunoscutului, învingerea balaurului, păcălirea spînelui, primirea recompensei); am descris aici orice proiect de cercetare, orice „povestire” doctorală sau academică, dar și cucerirea Americii de către oameni veniți din alte contexte și alte limbi. Cînd vii dintr-o limbă „străină” în una nouă ești mai conștient de posibilitățile latente, necunoscute, adormite ale noii limbi, de multe ori invizibile pentru nativi și, în consecință, devii mai creativ, mai metaforic. Nu-i de mirare că „granița” sau „frontiera” înseși este una din marile metafore americane (astfel definită prin 1893 de istoricul Fr. J. Turner); urmează „metling pot-ul,” pentru tipul de amestec pe care-l reprezintă americanii, sau „salatiera,” sau „plapuma indiană,” apoi „de la zdrențe la bogăție,” adică de la sărăcie la prosperitate (vezi numeroasele romane ale lui Horatio Alger în secolul al XIX-lea, dar nu numai), „mașina în grădina” (raiului) pentru combinația oarecum paradoxală dintre știință/tehnologie și religie etc. etc. America și Europa (sau restul lumii, de fapt) se află în relație metaforică (am scris cîndva un studiu intitulat „America – cealaltă jumătate a metaforei,” ...).

Domnule profesor, mai este America orașul de pe deal? Mai reprezintă ea punctul de reper al restului lumii?

Orașul/cetatea de pe culme este un citat din „Predica de pe munte” a lui Iisus, preluată de viitorul guvernator al Coloniei Golfului Massachusetts, John Winthrop, cînd „Arbella” coloniștilor se apropia de țărmul viitorului Boston în 1630. „Sînteți lumina omenirii; o cetate înălțată pe o culme de deal nu poate fi

ascunsă” este citatul din Biblie, pe care Winthrop, jurist și viitor puritan, îl știa foarte bine, iar ceea ce vedea el acum patru sute de ani cred că se vede și acum; îmi este limpede, cred, că civilizația și cultura care s-au dezvoltat între cele două oceane („from sea to shining sea” era o altă metaforă) reprezintă tot ceea ce umanitatea a putut crea în spiritul relevanței proprii existenței pe pământ (și, vedem deja, nu numai pe pământ).

Se tot vorbește de câțiva ani despre faptul că în viitorul destul de apropiat, populația albă a Americii va deveni minoritară. În acest nou context, aparent inevitabil, ce se va întâmpla cu valorile puritane care au schițat direcția istoriei americane?

Se vorbește, tot de câțiva ani, că nu peste mult timp, populația majoritară a României va fi aceea a unei etnii care are o rată de natalitate incomparabilă cu a majoritarilor actuali. Cît îi privește pe americani, pînă la momentul pe care îl anticipați, afro-americanii vor fi atît de americanizați încît cratima va dispărea și nici nu se va mai pune problema. Între altele, negrii americani au refuzat tot timpul (vezi experimentul eșuat cu Liberia) să fie identificați sau asociați cu cei din Africa, ceea ce susține propoziția de mai sus.

Ați experimentat America, dar ați ales să vă întoarceți acasă. Cum explicați faptul că, în cazul dumneavoastră, mirajul american nu a funcționat? Este mai ușor să „predai” America decât să o „trăiești?”

Nu mi-am pus niciodată problema „mirajului american,” pentru că, probabil, nu am fost în căutarea unei alte identități (cum au fost – cum sunt – toți cei care traversează frontierele, uneori definitiv); cine vrea să se definească altfel decît este în realitate o poate face oriunde, fără a trebui să treacă pragul unei alte culturi, altcumva decît la nivelul curiozității și explorării intelectuale. Motivele celor care, timp de patru secole, s-au tot dus în America, au fost religioase, politice, mai rar economico-sociale și mi-am dat seama destul de devreme (ca student, în 1968, am participat la un curs British Council la universitatea din Cambridge, Anglia) că, dacă ai de realizat ceva, o poți face și fără a da vina pe contextul în care te-ai născut și ai crescut. Profesorul meu/conducător de doctorat de la Cluj, Mihail Bogdan, se născuse în America, s-a întors la 20 de ani în țară (după moartea părinților emigranți la începutul secolului XX), s-a însurat cu o balerină, a fost cunoscut de Lucian Blaga și a dus o viață lipsită de regrete sau frustrări în România.

Vorbind despre spațiu și literaturi, v-a preocupat problema diferențelor dintre literatura americană și cea europeană?

Nu știu dacă m-a preocupat în mod special această problemă, dar mă pot gândi, spre exemplu, că nu ai putea scrie o capodoperă ca *Aventurile lui Huckleberry*

Finn în Europa, fiindcă, punându-i eventual pe o plută care coboară pe Dunăre, din Munții Pădurea Neagră pînă în Deltă, Huck și Jim ar trebui să treacă prin mai multe spații culturale, să se descurce în vreo opt-nouă limbi, să-și arate pașapoartele la nu știu cîte treceri de graniță; așadar, cu totul alte aventuri, alți eroi, alte tipuri de umor, alte modalități de inițiere ... Pe de altă parte, vine exemplul lui Hemingway, ale cărui romane și povestiri au fost plasate mereu în alte locuri (Italia, Spania, Africa, Cuba...), numai în SUA nu. Dar acestea ar putea apărea și ca aspecte superficiale; am impresia că ați vrut să mă refer mai curînd la tipul de imaginație literară americană – în comparație cu una europeană? Mă îndoiesc că aș putea găsi vreun numitor comun între englezi, spanioli, ruși, germani și italieni... din acest punct de vedere. În continuarea celor de mai sus, aș putea spune că americanii – mai ales prozatorii – contează mult mai mult pe dimensiunea alegorico-simbolic-parabolică a scrierilor lor, iar aceasta s-ar putea explica prin faptul că ei s-au născut dintr-un impuls religios și au rămas cea mai religioasă națiune occidentală.

Ați participat la întâlnirea cu David Lodge din cadrul FILIT, ediția 2014. Ce impresie v-a lăsat? Considerați că este un avantaj să poți cunoaște omul din spatele scriitorului/criticului literar, în general vorbind? Sau există riscul unor mari dezamăgiri?

Aici – ca și în alte locuri – este nevoie de o digresiune, pe care, pentru a nu plictisi, o voi rezuma – chiar simplifica, asumîndu-mi riscurile de rigoare. A fost o vreme cînd scriitorii își foloseau nestingheriți talentul sau geniul pentru a scrie romane și poezii; numai că, prin secolul al XIX-lea, literatura a devenit subiect de studiu în universități, așa că în aceste centre intelectuale s-au adunat profesori care se constituiau în alt orizont de așteptare pentru scriitori (în comparație cu cititorii mai mult sau mai puțin inocenți de pînă atunci și care păreau să ia totul ca atare); aceștia acumulasă cantități impresionante de cunoștințe despre romane și poeme, pe care le sistematizau în studii și istorii literare sau le transformau în teorii și poetici ale celor două genuri, așa că scriitorii, cu toate înzestrările lor native, au început să devină conștienți de ceea/cei ce-i așteaptă (iarăși Jauss); prima consecință, mai ales în secolul XX, a fost că romancierii, de pildă, au început să-și integreze propria critică în romane (un exemplu timpuriu este Henry James), sau să scrie romane despre scrierea romanelor; și așa s-a ajuns la metaliteratură. Cu alte cuvinte, prezența marilor critici (și a revistelor literare, între altele) i-a făcut pe romancierii să-și piardă siguranța de sine și să se gîndească la ce ar putea să gîndească marii critici despre opera lor sau cum vor apărea ei într-o istorie literară sau în vreun alt volum critic. Pe de altă parte, profesorii, tot uitîndu-se în oglindă și realizînd cît de multe știu ei despre poezie și roman, au considerat că sînt mai mult decît îndreptățiți să devină și ei poeți sau romancierii; așa că aproape toți poeții (americani) ai secolului XX, ca și o mare parte din romancierii, sînt critici-poeți, critici-prozatori. Fenomenul a fost același și în alte spații culturale, adică în Anglia

lui David Lodge, care, împreună cu regretatul lui prieten Malcolm Bradbury, au hotărât, după o prestigioasă carieră de profesori-critici, să scrie romane. Evident, romane universitare, refuzând ideea că numai un oraș sau sat, o corabie sau un vapor (*Moby Dick*, *Corabia nebunilor* ...), o închisoare, o insulă sau un spital (*Zbor deasupra unui cuib de cuci*...) puteau să ofere „setting”-ul pentru romane; și astfel, universitatea, cu oamenii ei tineri și bătrâni, cuminți și nebuni, simpli și complicați, devine spațiul romanelor de tip campus pentru o serie întreagă de profesori-critici-scriitori, care, fiind toate acestea simultan, nu mai au a fi îngrijorați de reacția unora care vor fi știind mai multe ca ei despre roman – dar și despre poezie, fără îndoială. Iar toate acestea par a fi marcat începutul sfârșitului, adică „moartea literaturii” (titlul unei cărți de acum vreo cincisprezece ani a altui universitar, Alvin Kernan). Adică frustrarea autorilor în fața criticilor (Călinescu îi vedea pe aceștia ca scriitori frustrați, fără a se include pe el aici – critic, istoric literar, romancier, poet) a condus la manifestarea frustrării criticilor/profesorilor în fața autorilor și așa, din frustrare în frustrare (pentru că între timp a apărut și Freud) pînă la dispariția totală.

La Iași David Lodge a vorbit, între multe altele, și despre aroganța scriitorului (știa el ceva), lucru pe care l-am mai văzut menționat și la care am meditat cu interes; numai că spui acest lucru la aproape optzeci de ani (79), cînd, probabil, nu te mai poate afecta, dar eu cred că-ți trebuie un fel de aroganță să te așezi la masă și să scrii, așteptînd ca alții să citească ce scrii tu și să bage la cap; alt mobil psihologic menit să conducă la scăderea evidentă a interesului pentru literatură pe plan mondial. Pe de altă parte, aș fi putut intra în dialog cu Lodge, întrebîndu-l ce s-ar fi făcut el – și noi toți – dacă nu ar fi existat această aroganță; sau, mai insidios, care ar fi raportul dintre „aroganță” și talent, fiindcă am impresia că este invers proporțional; nu știu dacă Homer era arogant (nici nu știm dacă a existat), dar sînt aproape sigur că Shakespeare (care, și el, într-una din teorii, s-a numit Christopher Marlowe pînă pe la 29 de ani) nu era; și tot așa ne putem gîndi la perechi contrastante de tipul Eminescu/Caragiale, Bacovia/Arghezi, Păunescu/Stănescu...

Domnule profesor, o întrebare la care probabil ați mai răspuns de-a lungul timpului: dacă ar fi să alegeți între literatură și critica literaturii, care ar fi opțiunea dumneavoastră?

Cred că un răspuns este conținut în cele arătate mai sus; ceea ce s-a întîmplat în paralel cu cele spuse deja este că în universități, în majoritatea cazurilor, nu se predă literatura, ci se predau critica și istoria literară, poetica, teoria literară sau stilistica; poate că literatura ca atare se mai predă în așa-numitele clase de creație literară, dar în care multă lume nu crede, în virtutea ideii că talentul sau geniul nu au cum să se învețe; numai că, după cum s-a sugerat, literatura a devenit treptat un meșteșug, iar meșteșugurile se pot învăța; să ne mai mirăm că unul din romanele lui Lodge s-a tradus *Meserie*? În original era *Nice Work*. Bine că nu s-a

tradus „beton,” sau mai știu eu cum. De o bucată de vreme mă bate gândul că, de fapt, critica a fost, cel puțin în mintea scriitorilor, înaintea creativității, așa că romanele și poeziile sînt încercări imaginative de a se conforma dezideratelor criticii și teoriei implicite; dar cred că împingem lucrurile prea departe. Mai este și ideea că literatura și critica ar putea foarte bine să fie într-o relație metaforică una cu alta, adică implicitul în relație cu explicitul, misteriosul cu evidentul, inexplicabilul cu ceea ce se poate preda la un curs.

Rămânînd în această zonă a predării...ce v-ați fi dorit să predați și nu ați avut niciodată ocazia să o faceți?

„Predat” este cuvîntul derutant aici, dar ca om liber ce sînt de cîțiva ani (nu am nici un regret, nu-mi construiesc nici o speranță), pot spune că fac parte dintre aceia (pușini, mulți?) care s-au ocupat o viață întregă de cele mai frumoase și încîntătoare lucruri din lume: cultura, poezia, literatura.

Ați predat poezie americană atât generațiilor de masteranzi de la Universitatea din Iași, cât și unor masteranzi din Statele Unite. Puteți face o comparație între cele două tipuri de experiențe?

În Statele Unite (la Cleveland State am predat un curs de poezie americană modernă, între altele) m-am bucurat de un relativ succes pentru că reprezentam o curiozitate. Vorbeau studenții (îmi povestea prodecanul John Lallo): „cică ar fi un comunist de prin Europa de est care vrea să ne spună ce știe el despre poezia americană”; drept care s-au înscris mai mulți decît se aștepta (facultatea) și am avut experiențe destul de interesante. Dar nu aș spune că nu am avut la Iași sau în alte părți studenți excelenți, care erau în măsură să pună probleme la fel de provocatoare, la fel de incitante, ceea ce cred că este rostul studenților buni.

Și dacă tot am menționat poezia, ce mai face poetul Ștefan Avădanei?

Nu am publicat un volum de poezii decît pentru a verifica propoziția de mai sus: dacă tot te ocupi o carieră întregă, zeci și zeci de ani, de poezie, cum să nu poți însăila și tu măcar cîteva texte cît de cît onorabile; ceea ce, evident, nu mă face poet, așa că nu știu ce face subiectul din propoziția dumneavoastră. Cum iarăși nu știu dacă, în virtutea aceluiași raționament, nu mă voi hotărî să scriu vreun roman universitar; spun asta, evident, pentru a-i îngrijora pe unii dintre colegi.

Ați scris o carte despre Eminescu. Eminescu și literatura engleza. Ce este pentru d-voastră Eminescu? Cum vă raportați la el? Asemenea lui Caragiale, Eminescu era un admirator al lui Shakespeare. I.L. Caragiale mai avea un reper incontestabil: E. A. Poe. Și asta în condițiile în care despre literatura română se spune că este francofilă.

Nu sînt deloc încîntat de cartea mea despre Eminescu și literatura engleză și, din diverse motive, nu-mi prea place să mă gîndesc la ea; deși a apărut în 1982, cred că a stat în editură mai mulți ani, așa că are patruzeci de ani de cînd am scris-o, deci se pot găsi circumstanțe atenuante într-un tribunal al păcatelor tinereții. Eminescu îl admira, evident, pe Shakespeare, mai ales datorită culturii lui germane, dar, cu mintea de acum (nu neapărat mai bună decît cea de atunci, dar mai circumspectă), nu cred că l-a cunoscut suficient pentru a-i deveni o influență semnificativă. Nu cred nici în paralela Caragiale/Poe, pe care îi văd cu personalități aproape total incompatibile; că apare o scrisoare furată/pierdută și la unul și la altul, spre exemplu, nu spune mare lucru decît unor cercetători sau profesori care numără cuvinte, sau se ocupă de îmbrăcămintea personajelor și alte asemenea.

Cum vi se par studiile englezești astăzi, în România? Faceți parte dintr-o generație de nume grele. Vorbiți-ne despre generația căreia îi aparțineți. În fond, după o pauză mare, generația d-voastră este o generație de întemeietori. Spuneți-ne cîteva nume la care țineți, pe care le considerați cu adevărat grele.

Aici vă invit să vedeți un dicționar de angliști și americaniști români apărut de cîțiva ani la Cluj; marii angliști români, care au fost Levițchi, Bantaș, Cartianu, Dușescu ... sînt incomparabil mai succint tratați decît unii din generațiile mai noi, care s-au remarcat mai ales prin traduceri (utile și frumoase și ele, fără îndoială, dar totul trebuie pus în context); cei menționați au constituit, cu adevărat, generația de întemeietori ai anglo-americanisticii în România; dumneavoastră ați putea să vă mirați, de exemplu, cum se face că Levițchi a ajuns profesor la Bacău iar Bantaș la Sibiu și Pitești (alții, ca Nemoianu, Stoenescu, Miroiu, defectînd), ambii plecînd de la Universitatea București; „ape vor seca în albie și pe cer va vesteji o stea...” pînă cînd vor apărea alții ca aceștia și vor fi tratați cum se cuvine; în continuare, cel mai bun shakespearolog român actual nu are loc la aceeași universitate și predă la o nementionabilă particulară. Mă văd, astfel, pus în poziția de a fi mulțumit că am rămas pînă la urmă la universitatea din Iași.

Domnule profesor, îmi amintesc cu mare plăcere discuțiile pe care le-am purtat, cu diverse ocazii, pe marginea filmului western. Le mai vizionați? Vorbiți-ne puțin despre legătura dumneavoastră cu western-ul.

Studentii fiind, în primul rînd cu Covaci-ul amintit, vedeam westernuri și eram deosebit de încîntați – ca să mă plasez în zona minimei rezistențe: *Ultimul tren din Gun Hill*, apoi *Cei șapte magnifici* și cîte altele. Mai tîrziu, cînd mă ocupam de povestiri/filme scrise după o anumită rețetă, am descoperit cît de simplă și ingenioasă era rețeta pentru westernuri (evident, la început nu știam nimic despre Zane Grey – autorul a vreo optzeci de povestiri/romane western, între care *The Last Man*, *The Vanishing American*, *Nevada*, *The Code of the West*, *Shadow of the Trail*,

Lost Pueblo – și despre alți asemenea autori de cărți de acest gen); treptat am descoperit că și unul ca Charles Dickens avea o rețetă (Cenușăreasa), la fel ca autorii de romane *sci-fi*, *detective*, sentimentale și altele. Odată verificată, rețeta este valabilă tot timpul, pentru că omul, fiind el însuși o repetiție la infinit a aceleiași ființe, este atras de ceea ce este; dumneavoașta știți, la fel ca majoritatea trăitorilor pe acest pământ, că răsăritul sau apusul de mîne, identice din multe puncte de vedere cu cele de azi și de ieri și de poimîne, pot fi la fel de spectaculoase și încântătoare; după cum *Oda în metru antic* sau *Sonetul 129* (asta nu înseamnă că le compar) pot fi citite de sute/mii de ori fără să-și piardă farmecul, misterul, capacitatea de provocare intelectuală și emoțională.

Care considerați că este impactul pe care acest gen cinematografic l-a avut asupra spectatorilor din cinematografele românești ale anilor 70/80? A fost western-ul mai mult decât o formă de escapism în România acelor vremuri?

Cred că am răspuns anticipat; eram tineri, nu ni se dădeau alte filme iar acestea erau considerate inocente, nepericuloase pentru sistemul care se preocupa de crearea omului nou. Si oameni noi am devenit; iar expresia „România acelor vremuri” mă face să-mi dau seama cât de mult a trecut de atunci și să mă mir că nu am devenit nostalgic. Nostalgic nu sînt, dar sînt bucuros că am trăit în două perioade atît de diferite (oare?), fapt care cred că-mi dă dreptul la o bogăție experiențială incomparabilă, de invidiat chiar de către cei care nu au avut-o.

Să ne întoarcem la profesorul Ștefan Avădanei...care sunt cele mai plăcute amintiri pe care le-ați adunat din orele de curs ținute în amfiteatrele III-11/III-12 sau în sala III-15? Ce vă mai amintiți despre reacțiile foștilor studenți la intersecția cu America dumneavoastră?

Am avut, de-a lungul anilor, studenți excelenți, care ar fi putut face față (unii chiar fac, după cum bine vă dați seama, din proprie experiență) oricăror provocări ale literaturii (americane); sper doar să fi învățat de la mine măcar faptul că literatura este unul dintre cele mai fascinante domenii ale existenței intelectuale a umanității și că a te dedica ei înseamnă a-ți asuma sarcina unei vieți provocatoare și greu de depășit în complexitate și bogăție.

Și o întrebare de încheiere: cum v-ar plăcea să-și amintească foștii studenți, masteranzi și doctoranzi de profesorul Ștefan Avădanei?

Cred că acest tip de abatere se numește „petitio principii” în retorică sau în gîndirea critică, dar, bineînțeles, nu mai sînt sigur; adică Dv. porniți de la ideea, pe care eu nu am afirmat-o, că mi-ar plăcea ca studenții, masteranzii... să-și aducă aminte de mine într-un fel sau altul; eu aș fi împăcat dacă nu și-ar aduce aminte de mine deloc, fiindcă astfel aș scăpa de toate eriniile care mă bîntuie, de toate

greșelile, penibilitățile, inconsecvențele, compromisurile, neadevărurile... care au făcut parte din gândirea, comportamentul, limbajul meu într-un moment sau altul; după cum vedeți, nu sînt chiar așa de liber în ultimă instanță și încerc să nu uit să vă mulțumesc frumos pentru această ocazie de a-mi proiecta un „eu” pe care altfel nu aș fi avut cum să-l confrunt și să-l (re)cunosc.